

İslam'ı Tebliğ Etmede Demokrasinin Yeri ve Önemi

The Place and Importance of Democracy in
proselytizing Islam

Havva KONUR

Özet

Dar dairede bir yönetim şekli olarak tanıdığımız demokrasi, etki sahası genişleyebilecek bir kavramdır. Birebir insan ilişkilerinden tutun, ülkeler ve kıtalar arası birlikteliklere kadar alanı genişleyebilir. Demokrasi İslam'la bağdaşır mı, İslam'a uyar mı, küfür rejimi midir, demokrasi yenilik olarak ne getirmiştir soruları, yıllardır süregelen bir tartışma konusudur. Bir kısım, “demokrasinin içeriğine bakılmalı, getirdiği usûl ve kaideler İslam'a uyar ve bağdaşır” derken, bir kısım da geldiği yeri baz alarak “İslam'la bağdaşmaz” hükmünü verip reddetmişlerdir. Bediüzzaman da pek çok çağdaşı âlim gibi demokrasinin içeriğine bakarak İslam'la bağdaştığı ve İslamileştirilebileceği görüşünü savunur ve gerek naslardan gerekse Selef-i Sâlihînden örnekler getirerek bu düşüncesini destekler. Bu makalede, demokrasinin gerek kişisel alana gerekse cemaat alanına tatbik edilmesinin mümkünlüğü ve örnekleri üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Demokrasi, Tebliğ, Tebliğ Metodu, Cemaatler, Meşveret, İnsan Hakları

Abstract

Democracy, which we know as a form of administration in a narrow circle, is a concept that can expand its sphere of influence. It can expand from one-to-one human relations to inter-country and intercontinental associations. Is democracy compatible with Islam, can it be applied with Islam, is it a regime of swearing, what democracy has brought as an innovation have been critical subjects of debate for years. While some said "the content of democracy should be examined, the procedures and rules it brings are compatible and can be applied with Islam", some have rejected it, based on its origin, by giving the judgment "It is incompatible with Islam". Like many of his contemporary scholars, Bediuzzaman defends the view that democracy is compatible with Islam and can be Islamized by looking at its content, and supports this idea by bringing examples from both the Quran and Fore-runners Of Islam (Salaf al-Sâlihîn). In this article, the feasibility and examples of the application of democracy to both personal and community fields will be discussed.

Keywords: Democracy, proselytise, Proselytizing method, Communities, Consultation, Human Rights.

Giriş

Dar dairede bir yönetim şekli olarak tanıdığımız demokrasi, etki sahası genişleyebilecek bir kavramdır. Birebir insan ilişkilerinden tutun, ülkeler ve kıtalar arası birlikteliklere kadar alanı genişleyebilir. Demokrasi İslam'la bağdaşır mı, İslam'a uyar mı, küfür rejimi midir, demokrasi yenilik olarak ne getirmiştir soruları, yıllardır süregelen bir tartışma konusudur. Bir kısım, "demokrasinin içeriğine bakılmalı, getirdiği usul ve kaideler İslam'a uyar ve bağdaşır" derken, bir kısım da geldiği yeri baz alarak "İslam'la bağdaşmaz" hükmünü verip reddetmişlerdir. Bediüzzaman da pek çok çağdaşı âlim gibi demokrasinin içeriğine bakarak İslam'la bağdaştığı ve İslamileştirilebileceği görüşünü savunur ve gerek naslardan gerekse Selef-i Sâlihinden örnekler getirerek bu düşüncesini destekler.

"Evet, ilmin pederi, seyyidi, reisi İslâmîyet olduğu gibi, hürriyet, demokrasi ve insan haklarının banisi de İslâmîyet'tir. 15 asırdan beri uygulanan Kur'ânî hükümler, haklar, hürriyetler, akıldan akıla, beyinden beyine, zihinden zihine, toplumdan topluma, asırdan asıra uğrayarak, bugünkü kemalâtını kazanmıştır."⁽¹⁾

Bediüzzaman'ın hassasiyetle üzerinde durduğu demokrasi mevzusu, her alanda uygulanabilirliği ve işlevselliğiyle dikkat çekicidir. İslamı tebliğ konusu, insan hakları, kişi hak ve hürriyetleri, inanç özgürlüğü ve insanı önceleme gibi demokrasinin temel kıstaslarıyla düşünüldüğünde, tebliğ sahasında da demokrasi kriterleri tüm unsurlarıyla işletilmelidir. Demokrasi olmadan sağlıklı bir tebliğ faaliyetinin yürümeyeceği rahatlıkla ifade edilebilir.

"Demokrasi (meşrutiyet) tasvip edilmeli, bu yolla gidilmelidir. Bu insanların ortak paydası olabilir. Din, ortak payda olamaz. Çünkü herkesin kendisine göre bir dini, bir inancı vardır. Başkalarını, "Dinde zorlama yoktur"⁽²⁾ ve "Sizin dininiz size, benim dinim bana"⁽³⁾ hükümlerince, kendi inancına girmeye de dine göre zorlayamaz."⁽⁴⁾

Demokrasi içerisindeki değerler, bağlandığı kriterler tebliğ sahasında kullanılabilir ve kullanılmalıdır. Bu makalede, demokrasinin gerek kişisel alana gerekse cemaat alanına tatbik edilmesinin mümkünlüğü ve örnekleri üzerinde durulacaktır.

1. Demokrasi ve Tatbik Sahası

Konumuz olan, İslâmî hizmet ve tebliğ sahasına tatbikine geçmeden önce, demokrasinin genel bir tanımını yapmakta fayda mülâhaza ediyorum.

"Demokrasi, dünyadaki tüm üye veya vatandaşların, organizasyon veya devlet politikasını şekillendirmede eşit hakka sahip olduğu bir tür yönetim

*Demokrasi
içerisindeki
değerler,
bağlandığı
kriterler tebliğ
sahasında
kullanılabilir ve
kullanılmalıdır.*

1 Ferşadoğlu, Ali, Bediüzzaman'a Göre Günümüzde Hizmet Metodu-Cihad-ı Manevi: İrşad ve Tebliğ, Köprü, 1998, 63. Sayı.

2 Bakara, 2/256.

3 Kafirun, 109/6.

4 Ferşadoğlu, Ali, a.g.e.

Kavramların ismine ve resmine değil, içeriğine ve özelliğine bakan Bediüzzaman, bu mânâda ezberleri bozmuştur.

biçimidir. Yunanca demokratia (yardım-bilgi) sözcüğünden türemiştir. Türkçeye, Fransızca démocratie sözcüğünden geçmiştir. Genellikle devlet yönetim biçimi olarak değerlendirilmesine rağmen, üniversiteler, işçi ve işveren organizasyonları ve bazı diğer sivil kurum ve kuruluşlar da demokrasi ile yönetilebilir.”⁽⁵⁾

Demokrasi kelimesinin Batı kökenli olması sebebiyle bu kelimenin ifade ettiği manaya da rezerv koyan geleneksel İslam ulemasına mukabil, Bediüzzaman Said Nursî gibi bazı zatlar ise, isimlerle değil, müsemma (muhteva) ile ilgilenmiş ve Şeriata uyduğu ölçüde “Meşrutiyet” (Demokrasi ve Cumhuriyet) gibi kavramlara ‘meşrutiyet şartlı’ olarak destek çıkmışlardır. Denilebilir ki Bediüzzaman, demokrasiye İslam adına sahip çıkmış ve benimsemiştir.

Onun eserlerinin pek çok yerinde doğrudan veya dolaylı olarak demokrasiye atıf vardır. Risale-i Nur eserlerinin bazı yerlerinde kullandığı meşrutiyet ve cumhuriyet kelimelerini sonradan demokrasi ya da demokrat olarak değiştirdiğini şu satırlarından anlıyoruz:

“Cumhuriyet ve demokrat manasındaki meşrutiyet ve kanun-u esası denilen adalet ve meşveret ve kanunda cem-i kuvvet, bu ünvan ile beraber, asıl mâlik-i hakikî ve sahib-i ünvan-ı muhteşem olan, ve müessir ve adâlet-i mahzâyı mutazammın bulunan ve nokta-i istinadımızı temin eden...”⁽⁶⁾

Bu cümledeki “Cumhuriyet ve demokrat manasındaki meşrutiyet” ibaresinin, 1954 (Osmanlıca teksir) ve 1957 (Latin harfli) nüshalarında yer alması gösteriyor ki, Meşrutiyet, Kanun-u Esasi (anayasal düzen) olarak benimseyip kabul ettiği meseleleri, ismi değişince de desteklemekten vazgeçmiyor. Kavramların mahiyetine bakıyor ve sıfatlarına değer veriyor. Zira ona göre “Tebeddül-ü Esmâ ile hakâik tebeddül etmez.”⁽⁷⁾

Eskişehir mahkeme müdafaasında da aynen şu şekilde bir savunması vardır.

“Sonra dediler: “Sen Selef-i Salihine muhalefet ediyorsun.”

Cevaben diyordum: Hulefâ-i Râşidîn hem halife, hem reiscumhur idiler. Sıddık-ı Ekber (ra) Aşere-i Mübeşşereye ve Sahabe-i Kirama elbette reiscumhur hükmünde idi. Fakat mânâsız isim ve resim değil, belki hakikat-i adaleti ve hürriyet-i şer’iyyeyi taşıyan mânâ-yı dindar cumhuriyetin reisleri idiler.”⁽⁸⁾

Kavramların ismine ve resmine değil, içeriğine ve özelliğine bakan Bediüzzaman, bu mânâda ezberleri bozmuştur.

Demokrasinin esası, insan ve değerleri olduğu gibi, tebliğin de esası ayındır. İnsanı insanlığıyla ve kendiyi buluşturma gayretinin adına tebliğ

5 <https://tr.wikipedia.org/wiki/Demokrasi>.

6 Nursî, Bediüzzaman Said, Makalât, (ESDE), Yeni Asya Neşriyat, İstanbul, 2017, s. 47.

7 Nursî, Bediüzzaman Said, Divan-ı Harb-i Örfî (ESDE), Yeni Asya Neşriyat, İstanbul, 2009. s. 137.

8 Nursî, Bediüzzaman Said, Şualar, Yeni Asya Neşriyat, İstanbul, 2017, s. 394.

dersek, demokrasi onun gidiş yoludur. İkisinin kesişim kümesini alırsak, karşımıza insan çıkacaktır.

Tebliğ durağan bir fiil değildir. Örneğin Ramazan orucu tutmak için Ramazan ayının girmesine, beş vakit namaz için vaktin zuhuruna, hac ibadeti için de Zilhicce'nin gelmesine ihtiyaç vardır. Ama tebliğ böyle değildir. Tebliğde temsil önce olduğu için, tebliğcinin her hali, tavrı, oturması, kalkması, uyuması, hal ve hareketleri bile tebliğ kapsamına girer. Böyle olunca tebliği kendine vazife bilmiş her mü'min, hiçbir ânında bu ibadetten uzak değildir.

İslam emir ve nehiyelerinin insanlara duyurulması, öğretilmesi ve ulaştırılması anlamına gelen İslâmî hizmet ve tebliğ kavramının alanı, elbette sığ bir alan değildir. İslam gibi bütün dünya insanlarını hedef alan bir din için, ulaşma ve ulaştırma yolları sınırsız olmalıdır. Neşir ya da neşriyat hizmeti de denilebilecek kısım ise tebliğ kelimesinin anahtar noktasını oluşturmaktadır. Çünkü Allah'ın dinini yayma samimiyetiyle ortaya çıkan hiçbir fiil, neticesiz kalmaz ve her amel amacına ulaşır. Hadd-i zâtında her müminin üzerine farz olan i'la-yı kelimetullah görevi, tebliğ ve neşir hizmetini de beraberinde getirir. Zira Bediüzzaman "Ve bu Asya ve Rumeli çiçekleri ziya-i diyanetle neşvünema bulacaktır. Binaenaleyh, her bir mü'min i'la-yı kelimetullah ile mükelleftir.⁽⁹⁾ der.

2. Demokrasinin İslâmî Hizmete Tatbiki

Bunu da dört ayrı kategoride değerlendirebiliriz.

- a. Birebir (ikili ilişkilerde)
- b. Bir topluluğa hitapta
- c. Cemaat ya da cemiyet içi (öz bünyede-içe dönük)
- d. Cemaatler arası (dış bünyede-dışa dönük)

Şimdi bunlara sırasıyla değinelim:

a. Birebir (İkili İlişkilerde)

Demokrasi bir yol ve yöntem olarak ele alındığında, insanlara ulaşma da tebliğ kapsamında değerlendirildiğinde, demokrasi bize muazzam kapılar açar. İnsanı tanıma, önemseme, hoşgörü, saygı, kişinin hürriyetleri demokrasinin de değerleridir. Çünkü insan, bir toplumun ve cemiyetin esas taşıdır.

Her insan bir cemiyet içinde doğar ve büyür. Başta kendisiyle ve etrafındaki insanlarla sürekli ilişki içerisinde. Bediüzzaman, bu hakikati şöyle ifade eder: "Birbiri içinde mütedâhil dâireler gibi, her insanın kalb ve mide dairesinden ve ceset ve hane dairesinden, mahalle ve şehir dairesinden ve vatan ve memleket dairesinden ve küre-i arz ve nev-i beşer dairesinden tut,

Demokrasi bir yol ve yöntem olarak ele alındığında, insanlara ulaşma da tebliğ kapsamında değerlendirildiğinde, demokrasi bize muazzam kapılar açar.

9 Nursi, Bediüzzaman Said, Eski Said Dönemi Eserleri, Makalât, Yeni Asya Neşriyat İstanbul, 2009, s. 44

Asıl olan hür iradesiyle, bilerek, tatmin olmuş, ikna ve ıslah olmuş bir halde Allah'ın huzuruna koşturur ki, Risale-i Nurlar'ın geneli bu hizmete, hakikati insanlara delilleriyle sunma hizmetine matuftur.

tâ zihayat ve dünya dairesine kadar, birbiri içinde daireler var. Her bir dairede, her bir insanın bir nevi vazifesi bulunabilir.”⁽¹⁰⁾

Demek ki insan evvela kendi nefsinden başlaması gerektiğini bilirse, karşısındaki insana da o derece tesir eder. Zira “Nefsini ıslah etmeyen başkasını ıslah edemez.”⁽¹¹⁾ Evvela Allah’a karşı ubudiyetini takınırsa, her an Allah’ın huzurunda olduğunu bilirse söylediği, yaptığı her şey tebliğ olur, sahibine sevap kazandırır. Keza Bediüzzaman kendisinden nasihat isteyen bir talebesine Sözlere kitabının başında şu açıklamayı yapıyor: “Çünkü ben nefsimi herkesten ziyade nasihate muhtaç görüyorum (...) Kim isterse beraber dinlesin.”⁽¹²⁾

Tebliğci, eğer insan ilişkilerinde, değerler etrafında bir örgü kurmazsa, söylediği ya da anlattığı her şey, -velev dünyanın en güzel bilgileri de olsa- zıyan olacaktır. Tebliğ eden her müminin görevi bu çerçevede ve bu formatta olmalıdır. Muhatap kendi nefsidir, karşıdaki istima’ makamındadır. Karşının o nasihati alıp uygulamasına dair, mübelliğin hiçbir tahakküm alanı yoktur. Bu da demokrasinin kişi hak ve hürriyetleri kapsamında değerlendirildiğinde, ona denk geldiği mânâsını taşır.

Yine Bediüzzaman’ın dünya hayatını ya da ahiret hayatını esas maksat yapmak arasındaki farkı anlattıktan sonra, “İşte sana iki yol. İsteddiğini intihab edebilirsin.”⁽¹³⁾ demesi de tebliğde kişinin iradesini elinden alıcı hiçbir fiilin onaylanmadığını gösterir. Asıl olan hür iradesiyle, bilerek, tatmin olmuş, ikna ve ıslah olmuş bir halde Allah’ın huzuruna koşturur ki, Risale-i Nurlar’ın geneli bu hizmete, hakikati insanlara delilleriyle sunma hizmetine matuftur.

b. Bir Topluluğa Hitapta

Topluluğa hitap etme konumunda olan mübelliğ için iletişimin önemi tartışılmaz. Hitap edilen çevre kadar, farklı yaş gruplarının, farklı kabiliyet ve yaratılışların varlığı iletişim mevzusunda hassasiyet gerektiriyor. “Bu kadar farklı kişilik yapısında ve her birinin ayrı özelliği olan insanlara doğru bildiğinizi aktarabilmek karşınızdaki fertle iyi bir iletişimi ve başlangıçta onu anlamayı gerekli kılar.”⁽¹⁴⁾

İletişim, içsel bir yolculuk olarak başlar, kendimizi anladığımız ölçüde karşı tarafın gönlüne girmeye devam eder. Hz. Yusuf (as)’la zindana giren iki gencin, rüyalarını anlatacakları zaman Hz. Yusuf (as)’a “Biz seni muhsinlerden görüyoruz”⁽¹⁵⁾ demeleri mânîdardır. Buradan hareketle mümin bulunduğu her ortamda güven telkin etmeli, kendisine güvenilmeli, ahlâkı

10 Nursi, Bediüzzaman Said, Asa-yı Musa, Yeni Asya Neşriyat İstanbul, s. 31.

11 Nursi, Bediüzzaman Said, Sözlere, Yeni Asya Neşriyat, İstanbul, 2017, s. 301.

12 Nursi, Bediüzzaman Said, a.g.e., s. 17.

13 Nursi, Bediüzzaman Said, a.g.e., s. 39.

14 Yalman, Hakan, İnsan İnsana Tebliğ, Köprü, 1998, 63. Sayı.

15 Yusuf, 12/36.

ile mütemeyyiz olmalıdır. Hakeza “Ey benim hapis arkadaşlarım”⁽¹⁶⁾ diye hitap etmesi de büyük ve üst perdeden değil, hemen yanlarında ve ünsiyet ettikleri biri gibi bir sıcaklık vermesi, Peygamberi bir nezaket yoludur. Aynı hitabı biz Bediüzzaman’ın Meyve Risalesi’nde de görüyoruz.⁽¹⁷⁾

Demokrasinin esas kriterlerinden olan; insana saygı, insanî kriterleri dikkate alma, açık iletişim tebliğinin de özü ve esasıdır. “Karşımızdaki insanı da anlamaya çalışıyor olduğumuz, onun duygu, düşünce ve inançlarına da en az kendimizinki kadar önem veriyor olduğumuz hem kendi ruhumuzda hissedilmeli hem de karşı ruhta.”⁽¹⁸⁾

İnsan kendini anladığı, kendine saygı duyduğu kadar karşı tarafı ve karşıındaki kitleyi anlayabilir, onlara mesajını sunabilir. Bu mesajları yumuşak bir tavırla⁽¹⁹⁾ ve kavlı-ı leyin⁽²⁰⁾ üzere söylemek de Kur’an’da zikredilen tebliğ usullerindedir.

“Peygambere düşen, ancak tebliğ etmektir.”⁽²¹⁾ ayetinde de bir başka metodu görüyoruz. Peygamber nefisinden değil Rabbinden söyler. Allah’ın emrini duyururken neticesini düşünmez. Bu peygamberlerin olduğu kadar, tebliğ makamında olan herkesin uyması gereken bir görevdir.

Son devrin âlimlerinden merhum Muhammed Said Ramazan el-Bûtî, Bediüzzaman hakkında şöyle der: “Evet, gerçekten o ne gençliğinde ne de yaşlılığında bir gün bile Allah yoluna daveti nefsanî arzularını tatmin veya şahsî emellerini gerçekleştirmeye alet etmemiştir.”⁽²²⁾ Bediüzzaman’ın hayatına güzel bir hüsn-ü şehadet olan bu sözler, hem tebliğ usulleri açısından ufuk açıcıdır, hem de iki âlimin birbirlerine olan uhuvvetlerinin nasıl tezahür ettiğinin bir göstergesidir.

Karşıya hitap edilen dil kadar vasıtaları da önemlidir. Dünyanın global bir köy haline geldiği günümüzde, özellikle kitle iletişim vasıtalarının yeri tartışılmaz. Artık internet ve sosyal medya, hayatımızın çok büyük bir kısmında yer alıyor. Hal böyle olunca İslâmî tebliğ bir kişinin anlatıp diğerlerinin dinlediği reel birliktelikler yanında, dünyanın her yerinden katılabildiğimiz virtual meeting (sanal toplantı) tarzı programlar şeklinde de yapılmaya başlandı.

Buna göre, teknolojinin sınır tanımadığı, ilim dünyasının her geçen gün yeniliklere imza attığı, kitle iletişim vasıtalarıyla dünyanın küçüldüğü bir

*Peygamber
nefisinden değil
Rabbinden söyler.
Allah’ın emrini
duyururken
neticesini
düşünmez. Bu
peygamberlerin
olduğu kadar,
tebliğ makamında
olan herkesin
uyması gereken
bir görevdir.*

16 Yusuf, 12/39.

17 Bediüzzaman “Ey bu Medrese-i Yusufiye’de benim ders arkadaşlarım!” diyerek mahpusların piri olan Yusuf (as)’ı kendine rehber ettiği gibi, hitabıyla da Hz. Yusuf (as)’ın izinden gittiğini belirtir.

18 Yalman, Hakan, a.g.e, 63. Sayı.

19 Al-i İmran, 3/159.

20 Taha, 20/44.

21 Maide, 5/99.

22 el-Bûtî, Muhammed Said Ramazan, Bediüzzaman’ın Hayatında Siyaset Yoluyla İslam’a Davet Tecrübesi, Köprü Dergisi, 1998, 63. Sayı.

*Bediüzzaman,
şahıs ya da şahıs
merkezliliğin
karşısına
“şahs-ı manevi”
kelimesini
koymuştur.*

zamanda, insanlığın faydasına kullanılan her şey İslâm'ı insanlara anlatma-
da birer vasıta olabilir.⁽²³⁾

İslâmî tebliğ, hiçbir kalıba sığmayacak kadar değişken, dönüşken bir ol-
gudur. Her türlü vasıtayla, vasıtasız, yazılı, sözlü, hatta sözsüz, bir tebessüm-
le bile insanların gönlüne bir şeyler tevdi edebilmenin, gönüllerine dokuna-
bilmenin yolları bulunabilir. Mutlaka bir mesaj verme kaygısı gütmeye bile
gerek kalmadan içeriden dışarıya yayılan bir iyilik anaforu, mutlaka alıcısı-
nı bulacak, kalplere ulaşacaktır.

c. Cemaat ya da cemiyet içi (öz bünyede-içe dönük)

“Demokrasi, İslam'ı tebliğ eden cemaatlerin iç bünyeleri için de uyar-
lanabilecek bir yönetim biçimi olabilir. Bediüzzaman devlet sistemi olarak
meşrutiyet, cumhuriyet ve demokrasiye ‘meşrutiyet şartlı’ olarak destek çık-
mıştır ki, buna cemaat içine yönelik de meşveret-istişare üzerinden bir ze-
min hazırlamıştır.”⁽²⁴⁾ diyen Dr. Musa Hub, demokrasinin cemaat içinde
uygulanabilirliğine bu şekilde değinmiştir.

Bediüzzaman, “Bu zaman, ehl-i hakikat için, şahsiyet ve enâniyet za-
manı değil, zaman, cemaat zamanıdır. Cemaatten çıkan bir şahs-ı manevi
hükmeder ve dayanabilir. Büyük bir havuza sahip olmak için bir buz parça-
sı hükmündeki enaniyet ve şahsiyetini, o havuza atmaktır ve eritmek gerek-
tir. Yoksa o buz parçası erir, zayi olur; o havuzdan da istifade edilmez.”⁽²⁵⁾
demektedir.

“Zaman, şahsiyet ve enaniyet zamanı değil, cemaat zamanı” derken ce-
maatın önemini vurguladığı gibi aynı zamanda önemli bir vasfını da belirt-
mektedir. O da cemaatin şahsiyet ve enaniyet karşısı bir özellik taşıyor ol-
masıdır. Bu üstadın idealize ettiği bir cemaattir, denebilir.”⁽²⁶⁾

Cemaat denildiği zaman zihnimizde şekillenecek olan kavramların bir
izdüşümünü sunan Bediüzzaman, şahıs ya da şahıs merkezliliğin karşısı-
na “şahs-ı manevi” kelimesini koymuştur. Bir şahsa karşı pek çok şahsın
müsbet özelliklerini birleştirdikleri bir oluşum da diyebileceğimiz bu tanım,
Risale-i Nurlar'ın ve Nurculuğun temel kavramlarındandır.

“Demokrasiyi içine sindirebilmiş toplumsal grupların çatışmacı olması
elbette beklenemez. Türkiye’de Bediüzzaman ve Tunus’ta Gannuşi’nin ön-
cülük ettiği cemaatler demokrasiye sahip çıkmışlardır. Bediüzzaman top-
lumların içinde bulunduğu sıkıntılardan kurtulmasının yegâne yolu olarak
demokrasiyi gösterip, “İstibdattan herkesten ziyade biz zarardıdeyiz (zarara

23 Dursun, Ahmet, Tebliğ ve Edebiyat, Köprü, 1998, 63. Sayı.

24 Hub, Musa, Bediüzzaman'ın Manevi Tarihçe-i Hayatı, s. 790, (Basılmamış Kitap
Çalışması), 2016, Muğla.

25 Nursi, Bediüzzaman Said, Kastamonu Lahikası, Yeni Asya Neşriyat, İstanbul, 2016,
s. 102.

26 Uysal, Ömer Faruk, Hizmet Metodu Olarak Cemaat ve Cemiyet, Köprü, 1998, 63.
Sayı.

uğramışız).” diyerek cemaatlerin demokrasiye sahip çıkmaları gerektiğini savunmuştur.”⁽²⁷⁾

Dinî cemaatlerin iç sistemi ile demokrasi arasındaki anahtar kavram ‘şûrâ-meşveret’tir. Cemaatler, hangi usûl ya da metodu benimsemiş olurlarsa olsunlar, içlerinde mutlaka istişarî bir sistemi oturtmak zorundadırlar. Çünkü demokrasinin olmadığı cemaatler tek kişi sultanının kucacağına düşer ve bu da mikrop kapmaya hazır açık bir yara haline gelir. Bediüzzaman, Nur mesleği içinde demokratik zemini anlattığı cümlelerinden birinde der ki: “Evet, eğer mesleğimiz şeyhlik olsaydı, makam bir olurdu veyahut mahdut makamlar bulunurdu. O makama müteaddit istidatlar namzet olurdu. Gıptakârâne bir hodgâmlık olabilirdi. Fakat mesleğimiz uhuvettir. Kardeş kardeşe peder olamaz, müşid vaziyetini takınamaz.”⁽²⁸⁾

İstişarî düzen, meşveret sistemi cemaatlerin iç bünyesinde yerleştirilirse, nefsî ve hissî davranışlar değil, herkesin benimsediği ölçü ve prensipler yer alır. Çünkü herkes, konunun üzerinde düşünmüş, fikir beyan etmiş ve kifayet-i müzakere sonunda ortak karar alınmıştır. Eğer istişarî düzen olmazsa, asıl hedefi iman hizmeti, asıl sahası tüm dünya insanları olan bu birliklikler, hedefinden sapar, toplumdan uzaklaşırlar.

Toplumdan uzaklaşan ve sadece kendi fasit dairesinde dönen bir cemaat bünyesinin, hedef kitesine sağlıklı mesajlar vermesi ve İslâmî sahada ivme kazandırabilmesi mümkün değildir.

d. Cemaatler arası (dış bünyede-dışa dönük)

Risale-i Nur üzerine araştırmalarıyla tanıdığımız İngiliz Müslüman akademisyen Dr. Colin Turner, bir tebliğinde şöyle bir tespitini paylaşır: “Birbirimizle kardeş kardeşe, mümin mümine, Müslüman Müslümana, Allah adına, Kur’an lisanıyla ve kâinat kitabının diliyle konuşmadığımız, sohbet etmediğimiz içindir ki, hareket ettiğimiz zaman yanlış şekilde, yetkisiz ve disiplinsiz bir tarzda ve hakikî bir ölçü veya referans noktasından mahrum bir halde hareket ediyoruz. Sonunda da hiçbir kalıcı netice ortaya çıkaramıyoruz. Batı ise bunu çok iyi anlıyor.”⁽²⁹⁾

Hedef kitlesi bütün dünya ve insanlık olan İslâmî cemaatlerin meşveret, meşrutiyet ve demokrasiyi uygulama sahasına geçirmeyerek birbirlerine düşman olmaları, ortak hedef belirleyip vazife başına geçememeleri ve her şeyden önemlisi hakiki uhuvvet noktalarından uzaklaşmaları, bir araya gelip meşveret edememeleri medar-ı ibrettir.

“İslâmî hareketler maalesef metotlarını zihinlerinde billurlaştırmadan sahaya inmişlerdir. Bunun en çarpıcı örneklerinden birisi, demokrasi

*İstişarî düzen,
meşveret sistemi
cemaatlerin
iç bünyesinde
yerleştirilirse,
nefsî ve hissî
davranışlar
değil, herkesin
benimsediği ölçü
ve prensipler yer
alır.*

27 Ölmez, Adem, Cemaat-Devlet İlişkisinde Çatışma Olgusu ve Sivil İtaatsizlik, Köprü, 1998, 63. Sayı.

28 Nursi, Bediüzzaman Said, Lem’alar, Yeni Asya Neşriyat, İstanbul, 2009, s. 402.

29 Turner, Colin, Bir İman İnkılabı Olarak Risale-i Nur, Köprü, 1998, 63. Sayı.

Demokrasinin
özünü kapsayan
insan kavramı,
her ne sebeple
olursa olsun,
insana yapılan
tahakkümü,
baskıyı ve
zorbalığı reddeder.

tartışmalarında yaşanmıştır. Demokrasinin araç mı, yoksa amaç mı olduğu tartışması, Cezayir’de belki de bir iç savaşın bahanesi olmuştur.”⁽³⁰⁾

İstişare ve meşveret, cemaat bünyesini koruduğu gibi, cemaatler arası muhabbeti de temin eder. Bu noktada Bediüzzaman’a göre; “Meşrutiyet hükümete düştüğü vakit, fikr-i hürriyet meşrutiyeti her vecihle uyandırır. Her nevide, her taifede onun sanatına ait bir nevi meşrutiyeti tevliid eder. Hatta ulemada, medâriste, talebede bir nevi meşrutiyeti intâc eder.”⁽³¹⁾ Zira, Kur’ânî tebliğde esas olan “insan” faktörüdür.

“Kur’an’ın bazı hitaplarının “ey insanlar” diye başlaması, şirk bataklığına saplanmış bir topluma tebliğde hitabın herkesin ortak noktası olan “insan olmayı” nazara alarak gerçekleşmesi Kur’anî tebliğin önemli bir özelliğini yansıtmaktadır.”⁽³²⁾

Demokrasinin özünü kapsayan insan kavramı, her ne sebeple olursa olsun, insana yapılan tahakkümü, baskıyı ve zorbalığı reddeder. Farklı insan yapılarının farklı cemaat ve cemiyetleri oluşturduğu bir dünyada birbiriyle müsbet ilişkiler kurması gereken insanların elbette yapması gereken ödevler vardır. Bediüzzaman, cemaatler arası ihlas kavramına değindiği 20. Lem’ada, cemaatler arası demokrasiye zemin hazırlayan şu sözleri sarfeder:

“Ve haklı her meslek sahibinin, başkasının mesleğine ilişmemek cihetinde hakkı ise, “Mesleğim haklıdır” yahut “daha güzeldir” diyebilir. Yoksa başkasının mesleğinin haksızlığını veya çirkinliğini ima eden “Hak yalnız benim mesleğimdir” veyahut “Güzel benim meşrebimdir” diyemez olan insaf düsturunu rehber etmek.”⁽³³⁾

Meslek, meşrep, yol, usûl, metot farklılığına rağmen İslâmî cemaatlerin aynı düzlemde buluşmasını öngören pek çok sebep vardır. Bunların baş sebebi, gaye ve amaç birliğidir. Aynı amaca yürüyen, aynı hedefte mesai harcayan insanların, normalde birlikte ve iş bölümü içerisinde hareket etmesi beklenir. Hâlbuki görünen, reel tablo bundan çok uzaktır.

20. Lem’a’nın başında Bediüzzaman’a sorulan sual ve verdiği cevap, kanaatimce bu meselenin nirengi noktasını oluşturuyor. “Mühim ve müthiş bir sual: Neden ehl-i dünya, ehl-i gaflet, hattâ ehl-i dalâlet ve ehl-i nifak rekabetsiz ittifak ettikleri halde, ehl-i hak ve ehl-i vifak olan ashâb-ı diyanet ve ehl-i ilim ve ehl-i tarikat, neden rekabetli ihtilâl ediyorlar? İttifak ehl-i vifakın hakkı iken ve hilâf ehl-i nifakın lâzımı iken, neden bu hak oraya geçti ve şu haksızlık şuraya geldi?”

Üstad Bediüzzaman’ın cevabının ise “bu elim ve feci ve ehl-i hamiyeti ağlattırarak hâdise-i müthişenin...” diye başlaması,⁽³⁴⁾ bu buruk görüntünün

30 Özcan, Mustafa, Risale-i Nur ve İhvan-ı Müslimin: İki Mektep, Köprü, 1998, 63. Sayı.

31 Nursi, Bediüzzaman Said, Beyânât ve Tenvirler, Yeni Asya Neşriyat, İstanbul, 1998, s. 35.

32 Yargıcı, Atilla, Kur’anî Tebliğ Metodu, Köprü, 1998, 63. Sayı.

33 Nursi, Bediüzzaman Said, Lem’alar, Yeni Asya Neşriyat, İstanbul, 2017, s. 264.

34 A.g.e., s. 261.

ona yansması niteliğindedir. Sorunun, en büyük yaraya parmak basması kadar, Üstad'ın bu soruya cevabına, hüznünü ifade eden cümlelerle giriş yapması, onun da canının bu meseleden dolayı ne kadar yandığının bir göstergesidir.

Müminlerin birlik ve beraberlik içerisinde, saygı, hoşgörü, diyalog ve iş birliği kriterleriyle hareket edebilmeleri, yine demokrasiyi hem kendi iç bünyelerinde hem de dışa karşı sergileyecekleri tavırlarda göstermelerine bağlıdır. Böyle bir ittifak elbette “tevfik-i İlâhinin bir sebebi” olacaktır. Eğer demokrasiyi ötelemeye, ona sırtımızı dönmeye hatta “bizden değildir” deyip içerisindeki hakikatlere de bakmamaya devam edersek –ki halimiz buna şahittir- her gelen değişiklikten, yenilikten, değişen her hükümetten korkan ve hep ortama göre ayakta kalmanın yollarını geliştiren bir yapıdan öteye gidilmeyecektir.

Tebliğimizi, Bediüzzaman'ın 1908'de meşrutiyetin ikinci kez ilanında bu yeni sistemden yani demokrasiden korkanlara yönelik şu sözleriyle taçlandırabiliriz: “Elhasıl: İnkılâb-ı siyasî cihetiyle dininden havf eden adamın dinde hissesi, beytül-ankebut gibi zayıf düşmüş cehalettir, onu korkutur; taklittir, onu telâşa düşürttür. Zira itimad-ı nefsin fikdanı ve aczin vücudu cihetiyle, saadetini yalnız hükümetin cebinden zannettiğinden; kalbini, aklını da hükümetin kesesinden tahayyül eder, korkar.”⁽³⁵⁾

Sonuç

İslâmî tebliğin alanı, sınırları, vasıta ve yolları, bir çerçeveye sığmayacak kadar geniş ve şumullüdür. Mümin imanını yaşadığı ve yansıttığı oranda tebliğ görevini de ifa etmiş olacaktır. Tebliğ gibi ilmek ilmek dokunması bir fiilin nasıl yapılacağı, dili, üslubu, tavrı, zihinlerde bırakacağı iz ve buna benzer pek çok faktöre, ayrı ayrı özen gösterilmelidir. Tebliğe zerre kadar da olsa tahakküm karışmamalı, istibdadın hiçbir türü “tebliğ” kisvesi altında hayatlandırılmamalıdır.

“Belki hürriyet budur ki: Kanun-u adalet ve tedipten başka, hiç kimse kimseye tahakküm etmesin. Herkesin hukuku mahfuz kalsın, herkes harekât-ı meşruasında şâhâne serbest olsun.”⁽³⁶⁾

Demokrasi, insanı önceleyen, insanî değerleri önemseyen yapısıyla bize bu konuda pratik yol haritaları sunacaktır.

Kaynakça

1. Çakır, Ruşen, (1998). “Bugün Cemaatlerin Büyük Bir Kısımının Derdi, Toplumunu Önemsememeleridir”, Köprü, 63. Sayı.
2. Dursun, Ahmet, (1998). Tebliğ ve Edebiyat, Köprü, 63. Sayı.

35 Nursi, Bediüzzaman Said, Münazarat (ESDE), Yeni Asya Neşriyat, İstanbul, 2017, s. 172.

36 A.g.e., s. 57.

Müminlerin birlik ve beraberlik içerisinde, saygı, hoşgörü, diyalog ve iş birliği kriterleriyle hareket edebilmeleri, yine demokrasiyi hem kendi iç bünyelerinde hem de dışa karşı sergileyecekleri tavırlarda göstermelerine bağlıdır.

3. el-Bûtî, Muhammed Said Ramazan, (1998). Bediüzzaman'ın Hayatında Siyaset Yoluyla İslam'a Davet Tecrübesi, Köprü, 63. Sayı.
4. Ferhadođlu, Ali, (1998). Bediüzzaman'a Göre Günümüzde Hizmet Metodu-Cihad-ı Manevi: İrşad ve Tebliğ. Köprü Dergisi, 63. Sayı.
5. <https://tr.wikipedia.org/wiki/Demokrasi>
6. Nursi, Bediüzzaman Said, (1998). Beyânât ve Tenvirler, Yeni Asya Neşriyat, İstanbul.
7. Nursi, Bediüzzaman Said, (2009). Divan-ı Harb-i Örfi (ESDE), Yeni Asya Neşriyat, İstanbul
8. Nursi, Bediüzzaman Said, (2009). Lem'alar, Yeni Asya Neşriyat, İstanbul.
9. Nursi, Bediüzzaman Said, (2016) Kastamonu Lahikası, Yeni Asya Neşriyat, İstanbul,2016.
10. Nursi, Bediüzzaman Said, (2016). Asa-yı Musa, Yeni Asya Neşriyat, İstanbul.
11. Nursi, Bediüzzaman Said, (2017). Lem'alar, Yeni Asya Neşriyat, İstanbul.
12. Nursi, Bediüzzaman Said, (2017). Makalât, (ESDE), Yeni Asya Neşriyat, İstanbul.
13. Nursi, Bediüzzaman Said, (2017). Münazarat (ESDE), Yeni Asya Neşriyat, İstanbul.
14. Nursi, Bediüzzaman Said, (2017). Sözler, Yeni Asya Neşriyat, İstanbul.
15. Nursi, Bediüzzaman Said, (2017). Şualar, Yeni Asya Neşriyat, İstanbul.
16. Ölmez, Adem, (1998). Cemaat-Devlet İlişkisinde Çatışma Olgusu ve Sivil İtaatsizlik, Köprü, 63. Sayı.
17. Özcan, Mustafa, (1998). Risale-i Nur ve İhvan-ı Müslimin: İki Mektep, Köprü, 63. Sayı.
18. Turner, Colin, (1998). Bir İman İnkılabı Olarak Risale-i Nur, Köprü, 63. Sayı.
19. Uysal, Ömer Faruk, Hizmet Metodu Olarak Cemaat ve Cemiyet, Köprü,1998, 63. Sayı.
20. Yalman, Hakan, (1998). İnsan İnsana Tebliğ, Köprü, 63. Sayı.
21. Yargıcı, Atilla, (1998). Kur'anî Tebliğ Metodu, Köprü, 63. Sayı.